

Note și reflexiuni

la

situația politică a Românilor

din

regatul Ungar

de

Aurel Ciato.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA” IOSIF MARSCHALL.

1905.

Note și reflexiuni

la

situația politică a Românilor

din

==== regatul Ungar ====

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

Aurel Ciato.

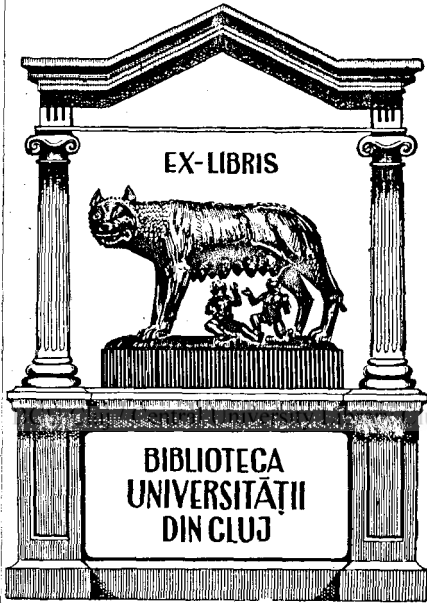

SIBIU.

„TIPOGRAFIA” IOSIF MARSCHALL.

1905.

5951

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 2660 -1942

Prefață.

Situațiunea grea politică, în care trăește astăzi neamul românesc din regatul Ungar, indiferentismul, ce tot mai mult să revarsă și copleșește societatea cultă românească, lipsa de orientare politică la aceia, cari pe drept ori pe nedrept, sincer ori din șpeculă, să legătuesc de conducerea destinelor acestui neam, și în sfârșit indemnul multor prietini buni, m'au determinat să edau aceasta broșură.

Am scris'o la înțelesul tuturor evitând să urmez vre-un anumit sistem ori metod științific, am intrat de-a dreptul în medias res alegând chestiunile cele mai actuale și mai caracteristice, am căutat să înregistrez cât mai puțină istorie — supărătoare de obicei în astfel de materie, — dar' am lăsat cu atât mai larg teren logicei, ce pare că de un timp încoace ne lipsește cu totul.

Punctul, de unde pornesc, cadrul, în care mă mișc și norma, de care mă țin este ideea de naționalitate. Aceste reflexiuni sunt propriu zis o colecție fragmentară dintr'un studiu mai mare,

ce era să apară sub titlul »Stat și naționalitate«. Dată fiind însă aspra măsură judiciară dela noi am crezut, că e mai oportun să mă mărginesc deocamdată și să insist numai asupra nevoilor noastre interne, ce amenință deja în chip îngrijitor să distrămă întreg organismul nostru național.

Dacă va fi cetită de publicul mare românesc cu aceea curată intențiune, cu care eu am scris'o, sunt sigur că o să-'și aivă rostul ei.

Autorul.

Situația actuală a partidului național român.

Fără să am intențiunea de a stabili responsabilitățile totuș cred, că e necesar să facem puțină justiție de cele ce s'au petrecut în sinul partidului național român, căci numai așa vom înțelege situația actuală politică a Românilor din regatul Ungar, și numai așa vom câștiga un îndreptariu sigur pentru luptele viitoare.

Rostul politic al luptelor naționale dintre anii 1881—94 nu a fost analizat nici odată din punct de vedere critic și astfel nici nu a putut fi înțeles nici în aprecierea-'i istorică nici în consecințele-'i logice.

Când analizăm o acțiune politică numai de ultima dată cercetăm intențiunile celor ce au inițiat și îndeplinit acțiunea, fiindu-ne primul și singurul obiectiv de a ști, dacă aceea acțiune a fost reclamată de însa-'și natura lucrurilor, de necesitatea timpului și a împrejurărilor, și dacă da, într'u-cât aceea acțiune a fost salutară?

Astfel analizată cestiunea, luptelor naționale dintre anii 1881—94 nu le revine alt rol, decât

rolul de a fi trezit conștiința națională amortită și a fi pregătit astfel dispoziția generațiilor de azi pentru luptele viitoare. Precum la individ până la formarea voinței active distingem o serie de acțiuni prealabile cum e: dorința, cumpănirea, decisiunea, alegerea mijloacelor potrivite și în sfârșit mișcarea esteroară prin ce să îndeplinește acțiunea; *astfel și în viața popoarelor până la manifestarea-i esteroară sunt necesitate o serie de acțiuni menite să treziască conștiința națională, să stabilească unitatea în gândire, să prepare constituirea în lăuntru și să asigure manifestarea în afară.*

Prima problemă pentru conducătorii unui popor este așadară trezirea conștiinței naționale.

Pentru ajungerea acestui scop cea mai bună și poate singura politică folositoare este politica de sentimente.

Prin accentuarea cât mai ades a originii și trecutului comun, prin manifestațiuni cât mai sgo-motoase pentru tot ce ar putea să sugereze mas-selor o comuniune de sentimente și emoțiuni, prin desemnarea unui viitoriu de glorie apropiat și atrăgător și în fine prin jertfe de o ideală abne-gațiune, prin acestea să pune temeiul unui început de viață națională.

Conducătorii politici ai anilor 1881—94 s'au achitat de acest rol cu bravură și întreg spiritul public al Românilor chiar și în afară de hotarale țării noastre a fost ridicat în clanul însuflețirii generale la o conștiință remarcabilă.

Dar' ei au trebuit să cadă!

Nu procesul memorandumului, nu ordinațiunea ministrului Hieronyimi, nu intrevenirea umilitoare a dlui Dimitrie Sturdza, ci însași natura lucrului a adus cu sine ca conducătorii naționali ai anilor 1881—94 să cadă!

* * *

Dacă este adevărat că numai popoarele vrednice sunt întovărășite și de noroc în luptele lor, atuncia noi, Românii, avem din greu motive să ne mângăiem în neputințele noastre, că totuș suntem un popor vrednic.

Când cu ducerea memorandumului la Viena în primăvara anului 1892, ce noroc am avut, că nu am fost primiți în audiență, căci ajungeam în aceea penibilă situațiune, că ne-ar fi lipsit tocmai memorandumul, ce aveam să-'l așternem regelui. Reîntorși dela Viena, ce noroc în vandalismele dela Turda și Orade, cu ce s'a mai putut agita mulțimea și s'a putut abate astfel atențiunea poporului dela fiascul complet, ce ar fi adus cu sine o eventuală ruptură între frați. Dar' tocmai la procesul memorandumului, care a avut un singur punct luminos și remarcabil în declarația bătrânului president al partidului național român Dr. I. Rațiu, tot noroc am avut, că presidentul tribunalului a scăpat să opriască pe dl Dr. I. Rațiu în *cetirea* declarațiunii memorabile, ceea-ce după legile procedurii penale dela noi 'i-ar fi stat în drept.

A urmat apoi ordinațiunea ministrului Hieronyimi, tocmai în timpul, când și de altfel firul

acțiunilor politice era rupt și încă în punctul de unde să aștepta cu zor desnodământul. Nimic nu să mai putea face ce să stea în legătură continuativă, logică cu acțiunile de până aci. Astfel ordinațiunea ministrului Hieronymi nici nu ne-a fost chiar rău venită :

ântâiu, pentru-că am putut și putem prezenta în fața poporului intreruperea acțiunilor naționale nu ca un fiasco al conducătorilor, respective ca un început de tranziție politică — nepricepută de popor, — ci ca o urmare a prigonirii de sus,

al doilea, pentru-că ne-a cruțat de sfășierile interne, ce inevitabil urmau, mai ales, că s'a fost îngrijit de asta marele patriot și naționalist D. Sturdza,

al treilea, pentru-că ne-a dat răgaz să cum-pănim bine situația politică, să ne cunoaștem oamenii și să nu mai credem în puterea focurilor bengalice și în valoarea protestelor și apelatelor.

Dar' are ordinațiunea ministrului Hieronymi încă o lature, pe care privindu-o, mulți, dintre bărbații noștri politici remân nedumeriți, căci văd în actul ministrului *desființarea partidului ca partid național*. Suntem prea legiști și prea credem în puterea ordinațiunilor !

Ordinațiunile ministeriale după însa-și natura lor nu conțin drept de valoare generală, nu pot veni în colisiune cu legile țării, iar' în înțelesul legii din 1791 : XII ele trebuie să a fi ținute în *spiritul* legilor esistente. *)

---

*) Cât de larg teren ar avea juristii noștri de a-și măsura talentul pe aceasta chestiune de controversă și cât de mult ar contribui prin aceasta la o mai dreaptă pricepere a situațiunii.

De altă parte legile din 1869 : IV., 1879 : XL., și 1883 : XLIII asigură judecătorilor dreptul ca la aplicarea ordinațiunilor ministeriale în fiecare cas singuratic să judece asupra legalității lor. Astfel stând lucrul puterea ordinațiunii ministrului Hieronymi asupra organizațiunii noastre ca partid național este foarte relativă. Dară devine cu totul ilusorie când ne dăm seama, că partidul național român i-și are rădăcinile și condițiunile existenței sale în conștiința noastră națională și că afară de aceasta conștiință nu există putere, care să desființeze acest partid.

Aceasta-i situația de drept a partidului nostru național, să vedem acum care-i situația de fapt.

Voiu continua prin a arăta întâiu cum înțeleg eu în thesi rostul politicei viitoare, prin ce voiu justifica și enunțiațiunile făcute privitoriu la rolul membrilor vechiului comitet național.

După-ce prin politica de sentimente s'a ajuns la acel punct, peste care a trece nu-i ertat, fără a să periclita cauza însa-și după-ce scopul politicei de sentimente: trezirea conștiinței naționale — e ajuns, să impune în mod logic urmarea unei alte politicei, corăspunzătoare noiei situațiuni, care să fie un pas înainte spre consolidarea națională

Și de fapt la noi prin politica de sentimente a anilor 1881—94 am ajuns nu numai să trezim conștiința națională, dar' am ajuns și punctul peste care a trece nu-i ertat. 'L-am ajuns punctul acesta prin procesul memorandumului, la ce nu s'ar

fi putut răspunde decât printr'o revoluție — neoportună și nedorită de nimenea, — și 'l-am ajuns punctul acesta prin faptul, că în urma prigonilor de tot soiul era saturată de nemulțămire întreagă societatea românească, așa încât continuarea acelei politici de agitațiune putea ușor să nu-'și mai găsiască aderenții și astfel să-'și peardă tot terenul de sub picioare.

În urmarea acestei situațiuni vechiului comitet național 'i-s'ar fi împlinit rolul!

Proxima conferență națională ar fi avut să se pronunțe asupra conducerii de până acum și să treacă imediat la alegerea unui nou comitet. A intervenit însă ordinațiunea ministrului Hieronyimi, în urma căreia conferența națională nu s'a mai putut ținea și astfel *pentru salvarea formală* a organizațiunii noastre de partid, a rămas și pe mai departe în sarcina vechiului comitet conducerea partidului.

Ce noroc pentru membrii vechiului comitet național aceasta ordinațiune ministerială dacă s'ar fi știut ei aclimatisa cu situațiunea schimbată. Căci ordinațiunea ministrului Hieronyimi nu ar fi fost pentru ei numai un adevărat „*salvus conductus*“, nu numai le-ar fi justificat rămânerea și pe mai departe în fruntea afacerilor, dar' ar fi dat și posibilitatea ca pe neobservate și fără sgu-duceri puternice să se facă tranșiția dela politica de sentimente la o politică reală, care să țină mai mult seamă și de interesele practice.

Ei ar fi avut în ordinațiunea ministrului Hieronyimi totdeauna destulă scuză față de neamul

românesc ca să nu mai continue cu politica lor de agitațiune și le rămânea de altă parte nu numai terenul larg, dar' le rămânea și direcțiunea dată de însa-și ordinațiunea ministrului Hieronyimi pentru o noauă acțiune politică, și anumit: *de a iniția, a incuraja și a crea chiar o literatură politică, prin care cu conștiința întărită să ajungem la unitatea de gândire*, la acest al doilea stadiu în evoluția națională.

Ei nu au făcut-o aceasta, dar' aceasta tot va trebui să se facă, căci până atunci nu poate fi vorba de o luptă națională cu șanse de reușită.

Au făcut însă în schimb greșeli destule și destul de mari pentru-ca să trezască nemulțămirea în straturi tot mai largi. Nu le mai înșirăm, destul să amintim, că deși înși-și au declarat de nelegală ordinațiunea ministrului Hieronyimi și deși rațiunea lor de a fi în fruntea partidului național a fost numai și numai salvarea formală a organizațiunii noastre de partid, ei nu au păzit cu destulă scrupulositate aceasta organizație nici în lăuntru nici în afară.

În urma acesteia și în urma neactivității lor pe nici un teren public, s'a întors dela ei tot mai mult opinia favorabilă, până-ce mai anii trecuți o grupă de tineri în frunte cu dl Dr. Aurel Vlad au rupt pe față legătura de supunere.

Este greu să justificăm procedarea dlui Dr. Aurel Vlad, dară tot așa de greu este să o condamnăm. În ultima analiză dl Dr. Aurel Vlad s'a

dovedit un escelent spirit de esecutivă și dacă a suferit ceva disciplina de partid în urma pășirii D-sale, nu știm asupra cui apasă mai greu răspunderea, asupra dlui Vlad, care a dus cu sine comitetul național, ori asupra comitetului național, care a mers cu dl Vlad?

Dar' la aceasta întrebare voi răspunde la alt loc, căci aceasta chestiune câștigă în importanță numai atunci, când e să judecăm dacă intrarea noastră în parlament a corespuns intereselor noastre naționale ori nu? Acum mă mărginesc numai a constata că pe lângă toate greșelile de formă, ce s'au comis chiar' și prin felul cum s'a convocat ultima conferență națională, dacă nu ne lipsește bunăvoința absolut indispensabilă în condițiuni așa de anevoioase cum sunt și ale noastre, dacă ținem seama că în definitiv nu suntem un popor liber, care să putem fără pericol să ne încapăținăm pe discuțiuni de formă ani mulți înainte, dacă nu uităm, că *chestiunea e* de a se salva organizația de partid așa cum am apucat-o cuprinzând întreg neamul românesc din regatul Ungar și nu să demonstrăm contradicția între principiul organizației și formă-i neîncăpătoare, atunci trebui să iertăm și să recunoaștem multe din câte s'au făcut.

Să recunoaștem conferența convocată la Sibiiu de conferență validă, să recunoaștem conclusele acelei conferențe, dară să cerem deputaților naționaliști să recunoască și ei autoritatea partidului și fără înțelegere prealabilă ori chiar în contra voinței partidului național să nu întreprindă nici

o acțiune politică. Aceasta țin să o accentuez cu atât mai mult, cu cât motivele aduse illo tempore pentru activitatea parlamentară precum și ideile, ce s'au fost lansat în vederea unei revisuiri a programului din 1881, dacă ar căuta să se mențină nu numai ar inspira serioase îngrijiri, dar' ne-ar silii pe toți, și pe aceia, cari astăzi ne arătam dispuși a ne pleca înaintea faptelor împlinite, să revenim asupra tuturor greșelilor de până aci, ceea-ce ar provoca o desbinare și o luptă așa de crâncenă între noi încât nu știu când ne-am mai putea reculege.

Și încă ceva!

Precum am văzut cauzele, cari au contribuit să compromită și să pericliteze organizația noastră de partid, nu au fost așa mult cauze exterioare, ci au fost din vina oamenilor, de aci cred, că e clară conclusia pentru unul fie-cine, că nисуința tuturor trebui să ni-se îndrepteze într'acolo, ca desbărându-ne de ori-ce influințe desastroase — fie acele venite chiar și din țara românească, — să ne alegem astfel de caractere în fruntea afacerilor, cari să ne dea toată garanța unei reprezentări cinstitute și să *escludem fără cruțare pe toți aceia, cari or avut un rol dubios în trecutul luptelor noastre naționale.*

Cum să înțeleagă la noi politica reală ?

„Jeder Fortschritt des Guten
ist bedingt durch die Ueberwindung
des Bösen.“

Am pus acest citat în fruntea articolului pentru-ca să nu mi să ia în nume de rău, dacă în cadrul desvoltării, ce 'mi-am propus, voi fi silit să ating și unele coarde mai simțitoare.

Ca ori-ce mișcare în natură astfel și acțiunile politice lasă în urma lor valuri, a căror putere să resimte cu atât mai mult, cu cât a fost mai puternică acțiunea și cu cât s'a ținut mai puțin seamă de a să localisa efectul lor.

Entuziasmul ce a condus masele în luptele naționale înainte de procesul memorandumului a orbit pe mulți, parte făcându-'i să-'și creeze ilusii ne-realisabile deocamdată, parte aruncându-'i în valurile luptei fără nici o rezervă riscând totul fără să le revină în schimb nici măcar aparența succesului dorit. A fost numai logic dar' ca dăinuind acest mers al lucrurilor, să se producă și reacțiunea, care să condamne întreg sistemul de luptă și întreagă conducerea de până acum, să preschimbe multe dintre virtuțile de mai înainte

direct în antipodele lor și să lase terenul deschis celor mai imposibile și mai periculoase vederi, cari însă toate își reclamau imunitatea ca un aer de suveranitate disgustătoare. Spre ilustrarea acestei perioade din viața noastră națională, voiu aminti un cas nostim și foarte semnificativ, când pe unul dintre bunii mei prietini, care de altfel atâta pricepea la politică, cât poate a cetit prin ziare, întrebându-l la care grupare politică dela noi aderează mai mult, m'a privit mirat și cu un aplomb de vădită convingere mi-a răspuns: „Dapoi tu nu-ți ai propriile vederi în chestiunea națională?“

Intre astfel de împrejurări toată societatea românească făcea impresiunea balului mascat din albumul lui Eminescu unde „toți pe sus își poartă nasul . . . toți vorbesc și nimeni nu ascultă.“

O singură notă comună însă aveau toate aceste manifestațiuni nervoase în accentuarea tot mai cu zor a necesității inaugurării unei politici reale.

Dară s'a înțeles rău rostul și esența politiceii reale din partea celor mai mulți și felul cum a început a să practica aceasta politică, dacă s'ar menținea, nu numai ar tâmpî toate sentimentele bune, dară ne-ar descompune în atomi încât în veci să nu ne mai putem reculege.

Înțelesul politiceii reale la noi s'a tradus în următoarele: dispreț pentru tot ce-i a percepție ideală, dispreț pentru organizația însăși, condamnarea tuturor luptelor de până aci deodată cu condamnarea conducătorilor, ridicarea amănuntelor

și dificultăților la tot atâtea probleme cu desconsiderarea fățișe a principiilor și în sfârșit în ce privește alegerea mijloacelor de luptă, machiavelism în înțelesul cel mai brutal al cuvântului.

Ne aducem aminte, că oamenii „Tribunei“ din Arad vorbiau în numele partidului național atunci, când lucrau în contra voinței partidului. Dl Dr. Aurel Vlad e membru al comitetului național pasivist, când primește candidatura la alegerea de deputat în Dobra. Dl Eugen Brote, sufletul mișcărilor naționale între anii 1881—1894, condamnă politica de pasivitate parlamentară și o denunță ca pe o politică, care nu să inspire de patriotism justificând astfel toate prigonirile de până aci provocate întâiu și mai ales de dânsul.*)

Punctul prim al programului din 1881 — autonomia Transilvaniei — după cea mai proaspătă părere a D-sale trebui eludat, nu numai ci trebui modificat în înțelesul că „noi Români vedem în transacțiunea dela 1867 și în uniunea Transilvaniei acte definitive, cu care vom calculă în toate împrejurările *deși le considerăm ca jignitoare pentru desvoltarea noastră culturală*. Și acest articol, care conține încă alte multe năzdrăvănii ca spre pildă: „Dl Széll actual ministru-

---

*) „Pasivitatea“ sau „activitatea“ nu sunt precum rezultă și din expunerile de mai sus, cestiuni de tactică, ci cestiuni de program. Un program, care presupune, așteaptă și speră în răsturnarea întregului sistem de guvernament în modificarea constituției admite, ev. pretinde rezistența pasivă. Un program însă care să inspire de patriotism; care își propune a conlucra la înflorirea și mărirea patriei pe temelii constituției existente, exclude în mod firesc rezistența pasivă“. („Trib. Pop.“ 9/22 Martie 1902. Articolul dlui E. Brote.)

președinte a dat mai deunăzi, în ședința camerei dela 27 Februarie a. c. o definițiune a „ideii de stat“ aplaudată de o parte și contrazisă de altă. N'are să remână definitivă nici această definițiune, dar' ea ne orientează asupra vederilor bărbaților de stat actuali. Raționamentul conducătorilor politici români va alege din definițiunile d-lui Széll aceea ce va crede de cuviință și simțământul poporului român va hotărî limitele până la care să poate merge“, — acest articol a fost reprodus fără comentariu în „Libertatea“, iar' în „Tribuna Poporului“ din Arad, unde s'a publicat, oamenii „Tribunei Poporului“ într'u atâta s'au identificat cu conținutul articolului încât provocându-se la autoritatea numelui lui E. Brote, ne întrebă dacă mai dubităm în adevărul aserțiunilor avansate de Domnia sa?

În parlamentul din Budapesta apoi dl Dr. Aurel Vlad rostește discursuri, cari dovedesc neîndoios că este un bun și subtil paragrafist, dară prin ceea-ce nu spune și ar trebui să spună, reduce întreagă chestiunea noastră națională la o chestiune de nemulțămire administrativă așa de puțin jenantă pentru guvernanții noștri. *)

---

*) Ne este încă în memorie, că la congresul internațional de pace ținut la Bruxelles în vara anului 1897, distinsul patriot V. A. Urechia a atins și chestiunea noastră națională. Atunci au venit deputații maghiari Pázmándy și Ováry și aruncând toată vina asupra partidului liberal reduce nemulțămirea noastră la o nemulțămire de administrație de care să plânge și opoziția maghiară și invită pe Români să lupte împreună cu ei pentru resturnarea partidului dominant. Și bătrânul Urechia a rămas binișor desarmat în fața acestei curse.

Asigură însă, că la proximele alegeri vor intra 18 deputați naționaliști în dietă și ne lasă astfel mângâierea, că atunci vor vorbi altfel. Au intrat nu 18, ci numai 8 deputați naționaliști, dar' felul cum au început să represinte cauza noastră națională în parlamentul Ungar ne umple de serioase îngrijiri.*)

Iar' pentru-ca și politica machiavelică (rău înțeleasă) să-și afle aplicarea la noi, — dl Vasile Mangra pune portretul lui Kossuth în fereastă, iară dl Vlad și soții susțin candidatura lui Octavian Vasu la Arpaș și după desvăluirile regretabile:

A-și putea să înșir încă sute de casuri care de care mai rușinatoare pentru noi, dară m'am mărginit deocamdată să aleg numai pe acele, cari ilustrează mai bine halul în care ne aflăm, și cari în parte nu au fost făcute din rea credință.

Căci apoi e nemăsurat șirul acelor greșeli, cari s'au făcut din speculă exploatând cu un cinism revoltător situațiunea neclară în favorul propriu.

Cred, că și din cele înșirate până aci observă ori-cine cât de periculoasă este pentru noi o politică, care nu stă pe baze principiale ci înoată în voia împrejurărilor.

Noi ca naționalitate suntem încă numai în acel stadiu al evoluției — după-cum am mai accentuat, — în care principala preocupare trebui să ne fie ca stabilind unitatea de gândire să creăm condițiunea prealabilă a constituirii în lăuntru.

---

*) La alt loc mă voi ocupa pe larg cu aceasta chestiune.

În acest stadiu însă fiecare acțiune politică trebui să fie de așa, încât să poată fi înțeleasă de fie-cine, căci numai așa să poate face școala politică. Și pentru-că școala politică să face pentru întreg neamul românesc urmează logic, că bărbații noștri politici vor avea să țină seama întâiu și mai întâiu de postulatele principiului de naționalitate, căci numai aci vor fi ei în cadrul menirii lor, numai aci vor găsi normele pentru acțiunile lor și numai pe aceasta basă stând, ne rămâne și noauă, opiniunii publice posibilitatea ca să eserciem controlul, de sub care nici unui bărbat politic nu-'i e permis a să subtrage.

Când susțin acestea mă pun fără îndoială pe o basă ideală, dar' aceasta încă nu însemnează, că nu a-'și urma o politică per eminentiam reală. Politica ideală și politica reală nu să pot pune față în față ca noțiuni contrare ce să esclud, din contra ori-care bărbat politic va căuta să le combine, căci numai împreună dau direcțiunea unei politici raționale.

Bluntschli spre pildă face următoarea distincție între politica ideală și politica reală: „sub politica reală înțelegem o politică care emanează din necesitățile adevărate și nu închipuite ale poporului, care apreciază corect puterile și mijloacele date, calculează scrupulos atât forța amicabile cât și cea dușmănoasă, și-'și designează numai ținte, ce să pot ajunge“. „Sub politica ideală înțelegem, politica ce să demarcă și să desvoaltă din idei, care să încearcă să cultive și să desăvârșască si-

tuațiunile date, care să nisuește să realizeze idealele actuale și realizabile“.*) Susține și el, că adevărata politică este unirea ăstor doue feluri de politici.

Adevărat, că dl Vasile Goldiș și în urma lui dl Dr. Valer Moldovan, ambii bărbați cu frumoase pregătiri și cu inima caldă pentru cauza românească au accentuat spre liniștirea noastră voind să demonstreze inutilitatea susținerii punctului prim — al autonomiei Transilvaniei — în programul nostru național, că în definitiv în ce privește scopul final, toți suntem una. Aceasta până-ce ne mulțămim și ne mărginim la contemplarea frumosului ideal poate fi foarte adevărat, dară nu mai e adevărat și nu mai poate sta de îndată-ce vom face primul pas spre realizarea lui.

Aci deja înrîuresc o mulțime de condițiuni exterioare: diversele concepte despre stat și naționalitate, diversele aprecieri a situațiunii date și a puterilor reclamate în luptă.

Aci să va măsura numai cu adevărat talentul nobililor luptători, cari și-au propus ridicarea chestiunii naționale și ducerea ei la isbândă.

Dar' aci la acest punct ajunși, nu vom mai putea stărui pentru validitatea convingerii noastre individuale numai cu mijloace de sugestiune, aci avem nevoie de a fi convinși, aci revine rolul principal argumentelor neîndoioase clare și captivătoare.

Aci, dacă cine-va cu forța caută să-și impună voința sa, ori va fi strivit de opinia publică, ori

---

*) Bluntschli, Politik als Wissenschaft, pag. 32 și 35.

va sparge solidaritatea națională, ori în cazul cel mai bun (care însă după a mea părere este cel mai desastroos) va duce pentru un timp cu sine masele prin seducere și terorisări, preschimbând sentimentele bune în pasiuni și tot ce-'i vieață organică în mașinerie condamnabilă.

Politica ideală și politica reală la noi s'ar putea combina fericit în următorul mod: pentru defigerea țintei, la care avem să tindem emanăm din ideea de naționalitate și acceptăm dintre formele oferite de acest principiu pe aceea, care pusă în raport cu situația reală ne dă garanța sigură, că o vom și putea ajunge. *)

Naționalitatea își are legile ei de dezvoltare și dintre formele-'i încăpătoare cele mai strimte sunt: „autonomia națională și teritorială“.

Fără de a avea baremi aceasta țintă, politica unui popor, poate fi ori-ce fel de politică, dară politică națională nu!

Iară „acel popor, care numai garantarea drepturilor lui 'și-o caută — zice Kuncz Ignác — este copt pentru servitute“. **) Și îmi pare, că politiciii zilei de azi, deputații noștri naționaliști tot numai aceasta garanță o caută, când își văd scopul ajuns în esecutarea legii de naționalități și în crearea încă a câtor-va legi, cari să ne asigure unele libertăți politice. Măcar că ar putea fi în clar de-

*) Nu cum zice dl Brote, care emanează din ideea de stat, așa cum au făcut-o politiciii maghiari și de-aci își ia atâta pentru biet neamul nostru, cât ei au fost generoși să ne îngăduie.

**) Kuncz Ignác, Nemzetállam.

putații noștri cu valoarea garanțiilor de acest fel deja din faptul, că ei înșiși sunt siliți să ceară respectarea și executarea unei legi, — a legii de naționalități — care era să fie o garanță a drepturilor noastre.

Dacă vrem cu adevărat garanții pentru dezvoltarea noastră, acelea le vom afla și crea numai în noi înși-ne, căci chiar și litera legii numai așa are valoare și durabilitate dacă își are rădăcinile adânc săpate în conștiința cetățenilor. Nu paragrafi dau drepturi popoarelor, ci conștiința de drept face paragrafi. Nu trebui să mergem în parlamentul din Budapesta pentru-ca să cerem executarea legii, ci trebui să dăm poporului conștiința drepturilor și atunci va fi executată legea. Numai așa putem înțelege pe Hegel când zice: „dreptul — pentru-că existența lui e necondiționată — nu să poate nimici, prin urmare nedreptatea trebui să se prăvale“.*)

Acesta trebui să fie punctul de plecare al ori-cărei politici reale la noi. Acest punct de vedere trebui să fie și să rămână sub toate formele direcțiunea și tendența statornică în toate condițiunile vieții noastre.

Iară facla, care ne va încălzi inimile și ne va lumina cărările ca să nu greșim va fi „ideea de naționalitate!“

---

*) Grundlinien der Philosophie des Rechts, pag. 83.

Activitate parlamentară.

Pentru-că nu caut punctele de separare între noi, ci punctele de apropiere, voi considera precum am amintit și în articolul „Situația actuală a partidului național român“ conferința convocată la Sibiiu pe 10 Ianuarie 1905 de conferință validă și voi recunoaște hotărârile acelei conferințe, pe baza cărora câți-va deputați naționaliști au ajuns să represinte cauza românească în parlamentul din Budapesta. Nu voi mai încerca deci să scrutez, dacă a fost oportună enunțarea activității parlamentare la noi, dară voi insista cu atât mai mult asupra considerantelor, cari au servit drept stimul la formularea acestei idei, precum și asupra motivelor aduse în sprijinirea ei și în sfârșit asupra felului cum este reprezentată și susținută cauza românească de „curentul activist“.

Motivul psihologic, care a contribuit să se popularizeze la noi în timp așa de scurt ideea activității parlamentare, îl aflăm înainte de toate în dorul, ce a cuprins pe toți de a să face ceva și a să mulțumi astfel conștiința deșteptată și

dornică de luptă. Comitetul național însă nu s'a arătat dispus pentru nici un fel de acțiune politică, și după-ce acest comitet sta pe basa pasivității, a început a să esplica tot mai mult neactivitatea noastră pe terenurile publice *ca o urmare* a politicei de pasivitate și s'a format astfel în straturi tot mai largi predispoziția pentru activitatea parlamentară.

Era reacția, care cu atâta predilecție alege extremitățile, era refluxul inherent ori-cărei acțiuni nereușite!

Tot ce-'i neîndoios însă este, că isvorul din care s'a pornit aceasta predispoziție este bun și tocmai pentru aceea este o datorință sfântă pentru toți aceia, pe cari norocul ori vrednicia li-a ridicat la cârma neamului, să calculeze bine cu aceasta împrejurare, ca să nu respălătească de nou cu des-amăgire nobilele porniri.

Nu cercetez dacă tot de așa nobile porniri au fost conduși și aceia, cari au inițiat și proclamat activitatea parlamentară, căci în sfârșit dela niște conducători politici și încă dela inauguratorii unei noave direcțiuni, principalul lucru ce putem și avem drept să cerem, este să ne motiveze corectitatea și temeinicia aserțiunilor lor și să ne convingă în chip neîndoios de utilitatea acțiunilor ce vor să întreprindă.

Dar' din momentul ce nu le caut intențiunile, nu sufer cu nici un preț ca să se provoace ei la ele, nu admit ca mijloc de discuție bagatelizarea și ironisarea bărbaților aleși, cari din con-

vingere sunt de altă părere și nu aprob încetățenirea ocultismului la noi sub nici o formă și sub nici o condițiune.

* * *

Înainte de ce a-și intra în analisarea motivelor aduse pentru activitatea parlamentară — care este scopul acestui articol, — cred că e bine să arăt deosebirea ce este între „pasivitatea parlamentară“ și între „resistența pasivă“, căci intenționat ori din eroare aceste două concepte s'au confundat de unii și au dat ansă astfel la cele mai false conclusiuni.

Resistența pasivă însemnează denegarea oricărei conlucrări la executarea legilor și ordinațiilor existente. Denegarea dărilor, denegarea serviciului militar etc., rămânând să cedezi numai forței brachiale, ori să nu cedezi nici aceleia, ci fără să-ți dai cel mai mic concurs la executarea dispozițiilor legale, să suferi ori-ce ar veni peste capul teu.

Prin rezistența pasivă așa dară te pui în opoziție cu cerințele legii denegând a împlini ceea-ce ești dator a împlini ca membru aparținător statului. Resistența pasivă prin urmare nu-și află nici o justificare în înțeles patriotic, ba este în împrejurări normale direct nepatriotic, și-și are îndreptățirea numai atunci și numai într'u cât factorii constituționali au depășit limitele date lor de constituție și ori că se susțin într'un mod neadmis și nerecunoscut de constituție, ori că vatămă constituția prin felul cum își exerciază puterea lor.

Pasivitatea parlamentară față cu aceasta este cu totul altceva și deși începe și ea în cadrul rezistenței pasive, nu are nici o calitate pentru-ce ar putea fi bănuită cu nepatriotism.

Prin pasivitatea parlamentară renunți numai dela un drept: de a alege și a fi ales membru al parlamentului. Aceasta însă poate fi dictată de sute și mii de împrejurări și nu totdeauna de motive politice. Nu-'i vorbă sunt drepturi, cari în anumite situațiuni sunt tot atâtea datorințe — acestea sunt specificate de lege, — dar' nici odată și nicăiri nu poți fi constrins să-'ți exerciezi dreptul de alegător.

Astfel stând lucrul ne surprinde foarte mult felul cum pledează dl Eugen Brote pentru activitatea parlamentară, confundând consequent „pasivitatea parlamentară“ cu „rezistența pasivă“ și ajungând la niște conclusiuni direct periculoase.

Dl Eugen Brote spre pildă în nr. 46, anul 1902 al „Tribunei pop.“ din Arad, își începe articolul intitulat „Revisiunea programului din 1881“ în chipul următor: „Cu cele 9 puncte ale programului din 1881 nici nu să poate face altă politică decât aceea a rezistenței pasive sau a pasivității“. Și continuă: „In realitate Românii nici n'au făcut alta dela 1881 încoaci, cu toate că unele ținuturi sau cercuri electorale au fost îngăduite prin concluse speciale ale conferențelor naționale, să aleagă și să trimită deputați în cameră“. La alt loc al aceluiași articol spune: „Pasivitatea“ sau „activitatea“ nu sunt, precum rezultă și din espunerile

de mai sus, cestiuni de tactică, ci cestiuni de program. Un program, care presupune, așteaptă și speră în răsturnarea întregului sistem de guvernament, în modificarea constituției, admite, eventual pretinde rezistența pasivă. Un program însă, care să inspire de patriotism; care își propune a conlucra la înflorirea și mărirea patriei pe temeiul constituției existente, exclude în mod firesc asistența pasivă“. Eară la alt loc: „Rezistența pasivă era deci un atribut organic al programului nostru din 1881“. Scurt și la înțales: programul nostru din 1881 nu este inspirat de patriotism!

Până aci ajunge dl Eugen Brote pledând pentru activitatea parlamentară!

Întăiu și mai întăiu este fals, că „un program, care presupune, așteaptă și speră în răsturnarea întregului sistem de guvernament, în modificarea constituției“ nu ar putea fi inspirat de patriotism; al doilea este fals, că „un program, care să inspire de patriotism; care își propune a conlucra la înflorirea și mărirea patriei pe temeiul constituției existente“ ar exclude în mod firesc rezistența pasivă.

ad. 1. Răsturnarea unui sistem de guvernament, care-î periculos pentru siguranța și înaintarea cetățenilor nici când nu poate fi act de nepatriotism. Ce privește apoi nădejdea pusă în „modificarea constituției“ cu atât mai puțin! Doară nu va voi dl. Brote să ne facă să credem, că constituțiile sunt niște mumi de piatră, de cari nu este permis a ne atinge? Atât constituțiile istorice,

cât și cele de charta suferă modificările reclamate de progresul timpului cu aceea deosebire: „că pe când cea dintâiu își susține baza și modifică în amănunte (prin urmare la fiecare modificare a sa susține mai mult din conținutul vechiu, decât ceea-ce s'a modificat), pe atunci constituția de chartă lapădă baza pe care a stat, dar' poate să contopiască în noul său organism singuraticie instituțiuni de cele vechi“.*) Considerând mai departe, că în limbajul modern politic expresiunea de „constituție“ să folosește numai pentru designarea acelei speciale *organizațiuni* a puterii de stat „în care cetățenii să împărtășesc în puterea statului, în care drepturile le sunt asigurate prin legi tari, și deja însăși organizația vieții de stat exclude pe cât e posibil absolutismul“, urmează logic, că în acest înțeles privită constituția ea poate fi supusă la modificări, nu numai, dar' urmează și dreptul cetățenilor de a pretinde respectarea constituției și

ad 2. în cazul, că constituția ar fi amenințată în unul din modurile arătate la pag. 25, cetățenilor le rămâne dreptul să recurgă și la arma „resistenței pasive“.

Și acum, că vedem noi Români, în situația actuală politică amenințată ori nu „constituția“, atârnă dela argumentele istorice și juridice, ce vom putea opune tendențelor de asimilare. *Accasta trebuie să fie prima problemă a tuturor politicilor români și mai ales și în primul rînd a deputaților noștri naționaliști!*

---

*) Nagy Ernő: Közjog cz. III. k., pag. 184 și 185.

Resolvată aceasta chestiune vom avea și direcțiunea luptelor viitoare și vom avea indicate și mijloacele de luptă.

Cu aceasta problemă însă dl Eugen Brote nu s'a ocupat, și prin urmare nu a reușit să dovedească nici măcar aceea, dacă „resistența pasivă“ la noi ar fi de fapt un act de nepatriotism ori nu?

Considerând apoi, că noi nici nu am urmat politica „resistenței pasive“, ci politica de „pasivitate parlamentară“, toate bănuirile și invinuările dlui Brote cad dela sine.

Noi am urmat politica de „pasivitate parlamentară“ și aceasta pentru-că condițiuni excepționale ne-au determinat să recurgem la ea, dată fiind împărțirea nefavorabilă a cercurilor electorale, censul ridicat și presiunea guvernelor, prin ce să făcea iluzoriu exercițiul dreptului de alegător. Nu pentru-că „pasivitatea parlamentară“ *) ar fi fost „un atribut organic al programului“, căci în acest caz cum ar fi putut să îngăduie conferențele naționale, în cari dl Brote avea partea leului, ca anumite ținuturi sau cercuri electorale să trimită deputați în parlament?

Dar' și de altfel programul nostru nu cere decât autonomia unui colț de țară, aceasta însă dacă s'ar ajunge, nu ar atinge suveranitatea și integritatea statului și astfel nici nu ar avea ca urmare nerepresentarea noastră în parlamentul ungar.

---

*) Trebuie, că de asta a vrut să vorbiască dl Brote, căci cum am văzut de alta nu putea vorbi.

Cum vine dară să fie un atribut organic al programului — și încă de pe acum — pasivitatea parlamentară?

Am insistat mai mult asupra articolului dlui Brote, deși aceste reflexiuni puteau fi cuprinse și în articolul următor unde mă voiu ocupa în special cu „revisuirea programului din 1881“, pentru-că mai din toate părțile ideea activității parlamentare a fost secundată și de ideea revisurii programului.

Și încă pentru ceva!

Dl Eugen Brote precum s'a văzut „activitatea“ și „pasivitatea parlamentară“ voește să le presinte cu ori-ce preț nu ca chestiuni de tactică, ci ca chestiuni de program.

Cine nu vede într'asta cea mai urită manoperă din partea dlui Brote? Căci ori-cât de obscur s'a dovedit Dsa în articolul, cu care ne ocupăm, într'u atâta naiv însă tot nu s'a arătat, încât să putem crede, că ar fi convins de ceea-ce a spus.

Nu, dl Brote știe ce și pentru-ce face!

A văzut sulevându-se la noi ideea activității parlamentare, a văzut ventilată ideea unei eventuale revisurii a programului din 1881 și a crezut sosit timpul ca să-și probeze devotamentul față de patronul său, dl Dimitrie Sturdza, tocând în cap programul din 1881 nu pentru-că ar fi nepatriotic, ci pentru-ca să ne aducă cu un pas mai aproape de așa zisa *politică de indulcire*, de aceasta mesalină descoperită și giugiulită de dl D. Sturdza.

Intru adevăr nu înțelegem, că dl D. Sturdza, ce gând rău și-a pus pe biată chestiunea noastră națională. Și nu înțelegem cum mai are Dsa tupeul după toate câte ni-le-a făcut, să se intereseze de mersul lucrurilor la noi și să se mai încerce a-ne da direcțiunea în politică?

Crede oare dl Sturdza, că noi, Românii ardeleni am decăzut la acel grad al inconștienței și lipsei de onoare, încât să putem uita rolul disgustător, la care s'a angajat D-sa pentru-ca să ne spargă solidaritatea națională? D'apoi, că să nu credem descoperirilor făcute de Bánffy — sdrobitoare pentru dl Sturdza, — să facem pe generoșii și să nu-i cerem nici o esplicare pentru-că nu a intervenit în favoarea noastră când a ajuns la cârmă, — fapt, pentru care în opoziție a timbrat guvernul conservator de „guvern de nemernici“; — totuși avem dreptul să-l întrebăm ce este D-sa, când ne aducem aminte de tradarea, ce a comis-o la intrunirea din sala Orfeu anul 1894, când din cuvânt în cuvânt a zis următoarele: „In anul 1893—1894 preotul Voina din Brașov a ridicat asupra articolului 32 din bugetul instrucțiunii publice cu mandatul Nr. 169 suma de lei 58,500 și cu mandatul Nr. 1595 suma de 90,000 lei; dl Diaconovici, actualul redactor al „Dreptății“ și fost redactor la „Rumänische Revue“, a ridicat în același an și asupra aceluiași articol cu mandatul Nr. 7 suma de 40,000 lei. Aceste patru sume dau 190,000 lei. In anul 1894—95 din articolul 47 al bugetului cultelor și instrucțiunii

publice s'au ridicat de preotul Voina din Braşov, cu mandatul Nr. 54 suma de 58,500 lei și cu mandatul Nr. 1854 suma de 45,000, precum dl Diaconovici, directorul dreptății, cu mandatul Nr. 1159 suma de 2000 lei și Aurel Mureşanu, cu mandatul Nr. 4543 suma de 5000 lei. Aceste patru sume fac 110,500 lei.

Totalul acestor opt condee din doi ani dă 300,500 lei“.*)

Nu mai insistăm după toate acestea să-l caracterisăm pe dl Sturdza, totuș ne prinde mirarea, că D-sa tot mai nădăjdueste că să vor găsi la noi oameni, cari în materie politică să se lase a fi inspirați de D-sa. Bine înțeles afară de dl Brote, căci dl Brote și-a probat inconștiența deja în momentul, când dinaintea temniței și-a părăsit colegii și și-a căutat asil în țara românească.

* * *

Și totuș deodată cu ideea activității parlamentare s'a născut și la noi ideea unei modificări a programului din 1881 într'un sens mai agreabil de partidele maghiare, deși motivele aduse în sprijinirea ei difer mult de modul de cugetare al d-lui Brote.

Singur dl Ioan Rusu Șirianul, care de altfel e cunoscut ca un adorator personal al d-lui Brote, a mers în hiperzelul seu așa departe, încât a făcut enunțiațiuni, pe cari desigur și le-a fi regretat în urmă. Așa spre pildă: „Iubiți confrați! Cu

---

*) Nicolae Novac: După zece ani de luptă națională, pag. 43.

Viena am încercat și nu ni-s'a sfetit, politica memorandistă nu a aflat ascultare la Burg. Ne place ori de silă, dar' fapt e, că nu ne rămâne deci decât să contăm cu guvernul și cu partidele maghiare, bune ori rele, cum sunt, și cum fac și celelalte naționalități din dietă. Altă cale, afară de conspirație, nu există! “*)

Dacă acestea sunt motivele dlui I. Rusu-Șirianul pentru activitatea parlamentară, atunci am putea de pe acum să ne închidem prăvălia, căci nu să vor găsi cumpărători la marfa noastră.

A spus-o dl Apponyi franc în discursul său dela 9 Maiu 1905, când zice: „Nu mă las sedus nici spre terenul de luptă a chestiei naționalităților, căci e de prisos a sparge uși deschise și a polemisa cu atitudini politice, față de cari majoritatea covârșitoare a dietei, din toate părțile s'a pronunțat cu refus unanim“.

A spus-o Bánffy la 6 Maiu 1905: „Este un mare adevăr, că numai statele naționale au îndreptățire de vieață. Statul, care nu știe să devie național, ci rămâne cu caracteru-i poliglot, nu are viitor“.

A spus-o Tisza, a spus-o Széll Kálmán, și o spun toți la toate ocaziunile!

Intre astfel de împrejurări politica dlui Ioan Rusu-Șirianul însemnează `nici mai mult nici mai puțin decât „capitulare necondiționată“. Pentru așa ceva însă sper, că nu mai e nevoc

---

*) „Tribuna Poporului“: Revisuirea programului, Nr. 52, 1902.

să trimitem deputați în cameră și nici să mai perdem vorbe.

Ceialalți susținători ai activității parlamentare sunt dnii grupați în jurul „Libertății“ din Orăștie, dintre cari remarcăm îndeosebi pe dnii Dr. Ioan Mihiu, Dr. Aurel Vlad și Dr. Alexandru Vajda.

Dl Dr. Ioan Mihiu în scrisoarea adresată unui fondator al foii „Libertatea“ și publicată în Nr. 11, anul 1902 al aceleiași foi să ocupă mai mult cu chestiunea revisurii programului din 1881 și „chestiunile de organizație de partid și de tactică, cum sunt pasivitatea și activitatea“ le face pendente de felul cum să va alcătui noul program.

Astfel cu părerile dlui Dr. Mihiu îmi voiu permite a mă ocupa în articolul următor, în care voiu tracta special chestiunea revisurii programului din 1881, rămânând ca în cadrul acestui articol, la alt loc, per tangentem numai să fac amintire de unele enunțiațiuni a D-Sale, cari și în ordinea de idei ce o urmez aci nu pot fi trecute cu vederea.

Dl Dr. Aurel Vlad intră cam în aceleași vederi cu dl Dr. Mihiu cu deosebirea, că pentru salvarea organizației de partid și pentru așa zisa „ieșire din impas“ propune unele formule proprii, a căror corectitate însă astăzi nu mai pot forma substratul unei discuțiuni din vreme-ce recunoaștem conferența convocată la Sibiiu pe 10 Ianuarie a. c. de conferență validă și acceptăm conclusele acelei conferențe.

Mai clar însă și într'un chip mai mulțumitor ne face cunoscut cu intențiunile și scopul urmărit de „noul curent activist“ dl Dr. Alesandru Vajda în articolul seu „De ce s'a creat și ce vrea „Libertatea“.*)

În opoziție cu dl Brote, dl Alesandru Vajda spune: „Faptul, că ne-am pus de țintă lucrarea într'acolo, ca eventual să părăsim la timpul seu pasivitatea, nu numai că nu invoalvă în sine o colisie cu programul dela 1881, ci e chiar efluxul acelui program“. Într'u cât e efluxul acelui program nu discut, fapt însă este, că acest punct de mâncare, este singurul punct de mâncare corect, pe basa căruia să poate discuta și pe baza căruia să poate ajunge la înțelegere. Toate celelalte considerațiuni, cari să refer la revisuirea programului, sunt chestiuni de aprecieri subiective, cari întru cât corespund unei drepte priceperi a lucrurilor, să va vedea în largul discuției.

Dl Alexandru Vajda îndată, la începutul articolului face doue constatări foarte prețioase din punct de vedere politic, constatări, pe cari le subscriu și eu cu amândouă mâinile. D-sa zice: „Politica *reală* nu e permis să se încreadă în noroc. Când însă șefii unei acțiuni politice 'și-au pierdut încrederea și în noroc și în forțele proprii și în forțele masselor conduse, atunci urmează — deruta!“

Întreb acum pe dl Dr. Al. Vajda: inauguratorii noului curent activist, cari cu predilecție

---

*) „Libertatea“, n-rul 12, 1902.

accentuează necesitatea unei politici reale, în ce să încred ei, și care-îi basa lor sigură, reală, pe care stau ?

Dl Dr. Mișu pornește din presupunerea că: „cu timpul chiar și dintre maghiari să vor afla oameni cu minte și inimă pentru binele țării, cari după-ce să vor fi convins despre sinceritatea intențiunilor noastre, va trebui să admită și necesitatea împlinirii postulatelor noastre legale etc.“ Dl Brote reflectând dlui Mișu spune: „Politica noastră națională într'u adevăr nici nu poate porni decât din aceasta convingere. Ea trebuie să creadă în posibilitatea unui compromis, unei transacțiuni între Maghiari și Români și să calculeze cu el, chiar și în cazul, când ne-ar lipsi astăzi motivele pentru a împărtăși convingerea dlui Dr. Mișu“. Și poate pentru-ca să dovedească că este cel mai chemat șef pentru a ne duce la deruta pusă în perspectivă de dl Vajda, continuă astfel: Căci după-ce presupunerile, așteptările și speranțele noastre, pe care am clădit programul dela 1881, s'au dovedit de neîntemeiate, n'am admite nici posibilitatea unui compromis cu Maghiarii în viitor, care cale politică ne-ar mai sta peste tot deschisă ?“

Și tot așa de mult să vede că și-a pierdut încrederea în forțele proprii și ale masselor și dl Dr. Mișu, când serie următoarele: „Eu așa sunt convins, că noi din ale noastre puteri, nici-când nu vom mai putea realiza aceste postulate a programei din 1881“. Eară dl I. Rusu Șirianul

precum am văzut ne dă legați de voie ori de silă guvernului și partidelor maghiare.

În fața acestor și astor fel de enunțaiuni într'u adevăr ne prinde mirarea, cum de așa zisul „curent activist“ și-a mai permis să acuse comitetul național pentru neactivitatea-i politică? Căci de zece-ori e mai bine să nu faci nimic, decât să faci astfel de enunțaiuni, pe cari nu mă îndur să le caracterizez! Oare cum să mai găsesc oameni, cari să creadă în compromise, când vedem zilnic ce să petrece? Oare ce demon 'i-a inspirat să-și ia ca punct de mânecare, că cu vremea să vor înduleci adversarii? Oare ce școală politică au învățat oamenii aceștia și de unde au împrumutat monstruositatea asta? Dacă este undeva la loc principiul lui Machiavelli de a crede rău pe tot omul, până-ce te va convinge de contrariul, atunci *în politică este la loc și mai ales în lupta cu adversarul?*

Și noi totuș să sperăm, că să vor îmblânzi contrarii nostri și aceasta speranță să ne călăuzască în luptă!

D'apoi că noi blăstămăm astăzi bogomilismul, aceasta sectă eretică manicheo-pavliciană pentru introducerea și cultivarea fatalismului la noi, prin ce ne-o despoiat în mare parte de energie, pentru-ca să acceptăm de altă parte credeul politic al sus amintiților domni? Dar' credeul acesta ar fi mai desastroos pentru noi, decât chiar bogomilismul! Sub influința bogomilismului îți rămânea cel puțin speranța în viața de apoi și

credința că te bate Cel de sus pentru . . . păcatele tale, dar' acest credeu politic nu-ți esplică nici *pentru-ce trebui să suferi*, nici *pentru-ce poți spera!*

Din contră, cum am văzut, toți corifeii partidelor maghiare, unisono ne-au spus: „lasiate ogni speranza!“

Și apoi cine mai e așa naiv astăzi la noi, ca să poată crede, că politica guvernelor maghiare, ar fi îndreptată în contra noastră pentru-că nu ar fi convinsă de sinceritatea intențiunilor noastre? Dar' oare cu ce 'i-am mai putea convinge? Dacă nu 'i-am convins cu îndelunga noastră răbdare suferind aproape patru decenii ca legi sancționate să nu se respecte, când vorba e de noi, întreb oare cu ce 'i-am mai putea convinge?

O! nu așteaptă ei să fie convinși de sinceritatea intențiunilor noastre, căci prea sunt convinși, și poate tocmai pentru-că ne văd și ne știu dispoziția de a renunța mai curând dela drepturile noastre, decât să ne eșofăm cumva într'o luptă bărbătească, — să cred și ei destul de tari, ca să-'și urmeze scopul propriu, făcându-'și ideal pe conta noastră, idealul de a întemeia și clădi statul național maghiar!

A nu pricepe tendența asta, ori a crede, că vor renunța dela ea așa numai de dragul nostru, însemnează a fi durmit toată viața și a nu te fi trezit nici odată la conștiința unei mai înalte ambițiuni.

Prin urmare ce rămâne din toate speranțele pe cari își clădesc activiștii politica lor, și unde ne va duce politica clădită pe astfel de speranțe?

Ne-o spune dl Dr. Alesandru Vajda — la derută!

Dara să sperăm că până aci tot nu vor ajunge lucrurile.

Dl Dr. Al. Vajda spre pildă pledează cu totul din alte motive pentru activitatea parlamentară. D-sa signalează pericolul, ce ar însemna pentru noi „ademenirile tacticei șirete inaugurate de „noul curent“ al lui Széll“ în cazul, că ne-ar lipsi „prevederea“ necesară. „Considerând, că noul curent — continuă dl Vajda — ne-a găsit politicește nu numai nepregătiți, dar' chiar desbinați, ori mai scurt și mai nimerit, în deplină anarhie, e incontestabil pericolul, că dacă mult timp vom rămânea fără organizație bine închiegată, să vor forma puncte de cristalisație a „noului curent“ și în șirurile politicianilor noștrii“. „Nu intenția de a nimici restul trunchiului ce a mai rămas din falnicul arbore de odinioară al comitetului nostru național, ne-a înduplecat pe noi să creăm grupa „Libertății“, ci intenția și dorul, ca să altoim în trunchiul slăbit de vermi și de viscocele vremii, o nouă mlădiță“. Și mai la urmă scrie: „Meritele neperitoare ale luptătorilor din trecut le recunoaștem de ori-și-ce nuanță a partidului național s'ar ținea ei de present. Inșă chiar dela cei cu merite așteptăm și pretindem să se afirme și azi ca și în trecut. Căci azi aproape, că am ajuns

acolo, încât nici programul național nu-l mai cunoaștem, cu toate că aderăm la el și stăm neclintiți pe bazele lui, ori și cunoscându-l, am *resignat* de a-l putea executa“.

Precum vedem, dl Dr. Al. Vajda diferă esențial de ceilalți propagatori ai activității parlamentare, căci D-sa nu a resignat de a putea executa un program ca și cel din 1881, are respect pentru organizația de partid și ține seama de continuitatea istorică, când vrea să altoiască „în trunchiul slăbit de vermii și de viscocele vremii — o noauă mlădiță“.

Tot astfel conferența dela Sibiiu din 10 Ianuarie prin conclusele ei a dovedit, că nu împărtășește de loc convingerile „resignaților“ și „îndulcitorilor“ de cari am făcut amintire și deși admite posibilitatea unei revisuiri a programului, în punctul prim al hotărîrilor luate să demarcă într'un chip neîndoios direcțiunea, în care are să se facă modificarea acelu program. Iar' aceasta direcțiune nu este o știrbire a conținutului programului din 1881, ci este o amplificare în sens național. În acest sens activitatea parlamentară nu mai constituie acel pericol, de care aveam cuvânt să ne temem și fiind în acest chip împăcați cu laturea principală a chestiunii, preocuparea noastră va avea de-acel înainte să se îndrepteze într'acolo, ca să chibzuim bine asupra tuturor situațiilor, ce să pot crea prin punerea în practică a activității parlamentare.

Astfel analizate lucrurile *primul profit* mare și într'u adevăr vrednic de remarcat, ce ar rezulta din politica de activitate parlamentară, ar fi succesele obținute pe urma luptelor electorale.

Și la acest loc între succese enumer: trezirea poporului la conștiința drepturilor sale cetățenești, instruirea lui pentru a-și ști elupta și revindeca dreptul de alegător și a ști usa de acest drept, — tot chestiuni, cari în sine și pentru sine încă dau substratul unui bogat isvor de viață națională. Dar î-l aflu succesul cel mai mare în faptul, că în și prin adunările electorale să poate face *educația națională* a poporului, ceea-ce între alte împrejurări ar fi cu mult mai anevoios, dată fiind ordinațiunea ministerială din anul 1898, prin care dreptul de liberă întrunire să face atârnător de concesiunea forurilor administrative, ceea-ce face ca însuși dreptul acesta să devină foarte problematic, dacă nu chiar iluzoriu.

Al doilea profit, ce ar rezulta din politica de activitate parlamentară ar fi ridicarea chestiunii noastre naționale la ordinea zilei prin afirmarea și justificarea aspirațiunilor noastre în fața țării și a lumii întregi.

Și în sfârșit *în locul al treilea amintesc profitul*, ce ar rezulta din controlul exerciat la locul cel mai competent asupra funcționării tuturor organelor publice, prin ce s'ar ușura mai mult sau mai puțin înaintarea noastră, căci ori cum să fie sentimentul partidelor maghiare, ele nu vor voi

și nu vor putea să acopere până în infinit încălcarea și desconsiderarea legii.

Aceste sunt după a mea părere profitul, la care ne putem aștepta în situația actuală politică pe urma activității parlamentare.

Ori-ce altă combinațiune, care ar căuta să elupte drepturi pentru neamul nostru prin cooperarea parlamentului, fie că s'ar întemeia pe nădejdea compromiselor, fie că ar conta la bunăvoința majorității, este după a mea părere combinație clădită în năsip.

Și tocmai pentru aceea nu pot înțelege ținuta deputaților noștri în parlamentul din Budapesta și nu înțeleg explicațiile date asupra acestei ținute de „Tribuna“ din Arad, care precum să vede este astăzi interpretul autorizat al clubului naționalist din cameră.

Așa spre pildă în nrul de 12/25 Maiu a. c. „Tribuna“ din Arad motivează în chipul următor ținuta deputaților noștri: „Trebuie să ne dăm însă odată serios seama de vremuri și să nu cerem, decât ceea-ce e cu puțință să se realizeze. *Și la tot cazul lucruri ce sunt așa zicând cerințe generale... altfel cerând mult nu ne alegem cu nimica!*“

Să vede, că deputații noștri tot mai sperează încă, măcar că toți șefii partidelor maghiare în aplausele camerei — cum s'ar spune prin țeara românească — 'i-o tractat cu refuz!

Dară nu pentru a cere „cerințe generale“ a-]i fost D-V. trimiși în parlamentul din Buda-

pesta măriți deputați, ci pentru a reprezenta cauza românească pe baza programului, ce-l avem, ori dacă Vă mai place așa: pe baza concluzelor conferinței electorale din 10 Ianuarie 1905.

Acea conferință însă s'a exprimat în chipul următor: „Suntem așadar' plini de neîncredere față de parlamentul țării și câtă vreme va dăinui starea actuală a lucrurilor *nici un bine dela acel parlament nu așteptăm etc.*“

De ce nu a-ți ținut seamă de acest conclud?

Ne-o spune tot „Tribuna“: „Nu ne simțim îndemnați a stăruî să demonstrăm, că dacă altfel se făcea, deputații noștri nu intrau în vederile acelor, cari au pornit activitatea“.

Prin urmare pentru deputații noștri naționaliști nu sunt hotărîtoare deciziunile partidului național român, ci „vederile celor cari au pornit activitatea“. Poate ale lui Brote . . . poate ale lui Sturdza!

Dară „Tribuna“ din Arad ne mai spune: „Așa știm, că cei competenți — și între ei și deputații aleși, să ocupe deja de chestia revisuirii. Dacă făceau deci enunțiațiuni de principii proprii a figura într'un program politic, desigur, că ar fi preocupat apropiata discuție.“

Intr'u adevăr îți stă mintea în loc, când vezi în ce piele de miel blând caută să se seducă la noi opinia publică. D'apoi că nu aveți domnilor deputați de ce Vă teme! Puteați face declarațiunile principiale (fără jenă), căci conferința națională din 10 Ianuarie a. e. a enunțiat clar

și la înțelesul tuturor *susținerea neatinsă* a programului din 1881 și într'u cât admite posibilitatea unei revisuiri a programului, a enunțat earăși foarte clar, că aceea revisuire are să se facă în sens de dezvoltare și amplificare.

Cei competenți — și între ei și deputații aleși — nu vor putea ignora acel conclud și au făcut rău, că 'l-au ignorat în discuțiile parlamentare.

Mai nostim e însă grija cea mare ce o poartă dl Rusu Șirianul ca nu cumva să se preocupe apropiata discuție.

De ce atâta grije? Doar' modificarea unui program național nu să face după culise, cu vot secret, ci să face în urma unei discuțiuni temeinice, la care să înrolează tot ce-'i aristocrație intelectuală, și care de multe-ori este urmarea unor studii, ce au dat biblioteci întregi!

O! mi să pare, și tare mi teamă, că începe a să introducă și la noi ocultismul și că deja frământă ceva!

De încheiere țin să atrag atențiunea deputaților noștri și-'i rog să nu 'mi-o ia aceasta în nume de rău, că astăzi, în situațiunea dată, a să ținea seamă de conclusele conferenței dela Sibiiu este nu numai un postulat al disciplinei de partid, dară considerând, că o asemenea conferență cine știe dacă și când să va mai putea ținea, chestiunea respectării ori nerespectării acelor concluse, este identic cu chestiunea de „a fi“ ori „a nu fi“ a partidului!

Iară deputații noștri naționaliști în deosebi — cred, că nu trebui să mai dovedesc — au mai întâiu interesul și datorința să respecte acele concluse!

Nota.

Pentru a se vedea ce considerațiuni au determinat conferența din 10 Ianuarie a. c. să decreteze activitatea parlamentară, voiu cita din conclusele acelei conferențe partea referitoare la aceasta chestiune, după-cum e publicată în »Drapelul« Nr. 1, 1905: »Suntem așadar plini de neîncredere față de parlamentul țării și câtă vreme va dăinuî starea actuală a lucrurilor, *nici un bine dela acel parlament nu așteptăm* și abia credem, că vocea deputaților naționali, pe cari am isbutit a-i trimite în parlamentul din Budapesta, va fi ascultată și va putea să schimbe înspre bine situația politică mașteră, în care să află poporul românesc din patrie.

Cu toate acestea însă, considerând că concludul conferenței naționale dela Sibiiu din 1881, prin care s'a decretat pasivitatea și li-s'a impus conducătorilor politici ai poporului român îndatorarea să se îngrijască, ca aceasta rezistență pasivă să devină serioasă și reală«, nu să mai poate executa corăspunzător; considerând că între stările actuale binecumpânite, executarea pasivității reale întimpină greutăți neînvigibile, iar' a susține și mai departe, că păstrăm pasivitatea, când un număr foarte însemnat al alegătorilor români nu o ar observa, ar trece de sinamăgire deșartă, luând apoi în considerare, că demoralizarea moravurilor politice, care amenință poporul nostru prin felul de luptă al partidelor străine, numai prin întrarea partidului nostru național în activitate să va putea delătura și împedeca; considerând apoi, că aceasta e calea cea mai potrivită pentru a educa poporul politicește, făcându-l inum față de seducerile străinilor; considerând

că numai astfel să poate desminți real în fața lumii întregi falsul susținut de actualii guvernanți, că poporul românesc n'ar consimți cu scopurile politice ale conducătorilor sei, ci în marea sa majoritate ar aproba nedreptățile ce 'i-să fac; și considerând în fine, că numai așa să va delătura piedeca, care nelegal și volnicește s'a pus în calea organizării temeinice a partidului nostru național, precum și în calea funcționării libere a acestui partid:

Conferența delegaților români ai cercurilor electorale a ținut de sub coroana sf. Stefan decretează prin aceasta intrarea în activitatea parlamentară a alegătorilor români pentru toate cercurile electorale.«

Revisuirea programului din 1881.

Am arătat la alt loc cât sunt de neîntemeiate presupunerile și așteptările aceloră, cari vor eludarea punctului prim al autonomiei Transilvaniei din programul nostru național și înlocuirea lui cu niște formule, cari ar fi menite să cucerească bunăvoința guvernelor și partidelor maghiare

Dacă ideea aceasta ar vrea să fie numai un fel de „punte de trecere“ cu aceea rezervație mentală, de care au făcut amintire mai ales domnii Vasile Goldiș și Dr. Valer Moldovan, chiar și în cazul acesta trebui să respingem din toate puterile acest fel de raționare, care pe lângă că nu este întemeiat, căci nu duce la scop, mai conține încă și simburile unui imens pericol, de care nu putem să ne facem răspunzători.

Este un adevăr elementar de psihologie, că afirmațiunea atrage și concentrează pe oameni, pe când negațiunea îi reslățește!

Și acum să venim noi și să negăm tot rostul luptelor noastre de veacuri, să ne negăm istoria, să ne negăm martirii?

Dar' oare care ar fi echivalentul acestei lacune uriașe, acestei nopți cumplite, ce s'ar lăsa și ar apăsa pe creerii noastre?

Și oare unde s'ar mai găsi aceea zală puternică, care la timp binevenit să ne înlănțuiască inimile și să ne adune la o unitate de gândire?

Căci noi nu suntem un neam constituit așa de desăvârșit în lăuntru, încât să ne putem permite luxul de-a ne juca de-a diplomația. Diplomația conducătorilor la noi, trebui să fie diplomația poporului. Altă diplomație poporul nu înțalege și altă diplomație îl demoralizează, îl face să hesiteze și îl descompune!

Dar' nici nu diplomație caută domnii, de cari am făcut amintire, căci ei pornesc — precum am văzut — din *convingerea*, că Ardealul *) nu are să vadă autonomie cătu-'i veacul!

Ei bine, pe oameni, cari în felul acesta să cugetă, e timp pierdut să te mai încerci a-'i convinge. Precum e timp pierdut să convingi pe un ateu că există Dumnezeuul atotputernic!

Dar' nici nu poți admite discuție pe aceasta temă, căci deja a admite discuția însemnează a clătina credința în însa-'și religia popoarelor! „Adevărurile eterne nu să pot dovedî, căci sunt dovedite prin ele înse-'și“ !

În fața acestei afirmațiuni, cel mult poți să răspunzi tot cu o afirmare că: da, neamul nostru trebui să-'și aibă autonomia sa națională, căci

---

*) Din sensul articolelor dlor rezultă, că nu admit peste tot, că am putea căștiga nici o formă de autonomie națională.

fără de asta nu vrea și nu merită să trăiască! Că să va putea ajunge aceasta autonomie ori nu, să lăsăm în grija aceloră, cari nu și-au pierdut încă credința, iar' pe ceilalți să-'i rugăm cu toată curtuosia să stea frumos de o parte! Cel puțin s'ar evita acel urît spectacol ca înși-și oamenii noștrii să tragă la îndoială legalitatea luptelor și aspirațiunilor noastre!

Căci eată, ce zice spre pilda dl Dr. Ioan Mișu în nrul 11, anul 1902 al „Libertății“: „re-
vindecările de drept public, cuprinse în punctele 1 și 9 a programei, adevă chestiunea autonomiei Transilvaniei și revenirea asupra pactului dela 1867, trebuiesc eliminate din programă, *având a ne pune întru toate pe basa legilor existente*“.

Părerile dlui Brote asupra legalității programului nostru național, le cunoaștem din alt loc. Tot acolo am văzut cât de nefondate-'i sunt motivele aduse în sprijinirea aserțiunilor Sale.

Dacă am admite felul de raționare al sus-amintiților domni, atunci nu ar mai exista decât partide guvernamentale!

Dăr' și în afară de asta, oare ce nevoe-'i la noi, unde și de altfel diversele interpretări ale patriotismului, — puse toate sistematic în serviciul tendențelor politice șoviniste — au spălăcit în creerii multora concepțiunile curate, să mai venim și noi cum s'ar zice „ex offo“ și să sancționăm zăpăceala prin enunțiațiuni speciale cuprinse în program?

Autonomia națională — irrelevant sub care formă — este nu numai un postulat al ideei na-

ționale, nu numai un drept imun al tuturor popoarelor, cari vor să trăiască din propria lor vieță, dar' este în special în relațiunile noastre interne o chestiune ardent de actuală, și este singura basă, pe care să poate ajunge la o soluțiune durabilă a chestiunii noastre naționale! Dacă nu am cere și nu am lupta pentru autonomia națională, atunci nu am fi sinceri față de noi înși-ne și am neglige interesele patriei!

Desigur, din aceste considerațiuni pornind, a accentuat și enunțat conferența convocată la Sibiiu pe 10 Ianuarie a. c. următoarele: „Pre-tindem neclintit recunoașterea poporului român de individualitate politică alcătuitoare de stat și asigurarea dezvoltării sale etnice și constituționale prin instituțiuni de drept public, pe lângă susținerea intactă a întregității statului țerilor coroanei sfântului Stefan“.

Chestiunea modificării programului național însă, conferența dela Sibiiu o află de neoportună cu motivarea, că „împrejurările extrem de grave nu permit să ne atingem de programul partidului național român“. Când însă va veni la ordinea zilei aceasta întrebare, atunci modificarea să va face pe basa hotărârilor conferenței naționale „*in sens de dezvoltare și amplificare*“.

În contra modificării în acest sens cred, că nu s'ar găsi nimenea ca să protesteze!

În tot cazul să va ținea atunci seamă și să va calcula și cu împrejurarea, că Transilvania în tot decursul dela ruperea ei de către Ungaria, a

avut în permanență adnexate mai multe comitate din teritoriul Ungariei propriu zise, și nu să va trece cu vederea *importanța deosebită, ce o are în sprijinirea aspirațiilor naționale formularea și indicarea unei astfel de soluțiuni, care nu ignorează, ci pe cât să poate să întemeiază pe drepturile istorice!*

Considerând apoi relațiunile interne din monarhia Austro-ungară; considerând, că în toate țerișoarele din monarhie autonomia a fost realizată pe baza dreptului istoric; considerând ne-nunșratele date istorice, cari probează în chip neîndoios dreptul Transilvaniei la autonomie, eu cred, că înlocuirea punctului prim din programul nostru național cu un alt punct, care sub altă formă și nu a autonomiei Transilvaniei să cuprindă pretensiunea noastră de a fi recunoscuți de individualitate politică, ar îngreuna numai susținerea luptei, căci ne-ar lipsi de cea mai puternică armă. Considerațiunile acelora, cari trag la îndoială, că am putea reclama drepturi pentru noi provocându-ne la dreptul istoric al Transilvaniei, pe un om serios nu-l vor aduce în perplesitate, ci îl vor împintena numai să demonstreze îndreptățirea pretensiunilor noastre cu toată puterea argumentelor, ce-'i stau din belșug la dispozițiune. Dar' nu vreau să mă estind prea mult asupra acestei chestiuni, căci neștiind ce motive au determinat conferența națională din 10 Ianuarie 1905 să facă amintire și de eventualitatea unei modificări a programului din 1881, și neștiind dacă punctul prim

din programul național încă e intenționat a să trece prin operație ori nu, — mi teamă să nu fac un lucru de prisos.

Tot ce putem cere de pe acuma este să nu să uite, că chestiunea modificării programului național să ține de competența conferenței naționale!

Dacă nu să va putea ținea o asemenea conferență, rămânem pe lângă programul ce-l avem, căci nu e zor să se facă revisuirea! „Imprejurările extrem de grave — precum s'a pronunțat conferența națională — nu permit să ne atingem de programul partidului național român“.

Și întru adevăr a aștepta desfășurarea evenimentelor este astăzi cel mai cuminte lucru, nu numai pentru-că nu suntem îndeajuns orientați asupra situațiunii politice ci mai ales pentru-că nici noi nu suntem azi așa tari în organizația noastră, încât să ne știm la adăpost de eventualitatea unei crise grele, ce ar putea să urmeze pentru cazul că s'ar pune la ordinea zilei modificarea programului.

Și pentru-că astăzi, casuri de precedentă ne dau destul motiv să ne temem și de surprinderi, ca nu cumva din viitoarea conferență națională să se facă numai un simulacru de conferență, ar fi foarte consult ca la viitoarea conferență națională, în afară de delegații cercurilor electorale să poată lua parte la discuții și alți fruntași români pe cari îi va mâna dorul la aceea conferență. Chestiunea în sine e așa de însemnată încât trebuiesc luate toate mijloacele de precauțiune, căci

numai dela aceasta atârnă : să se facă odată ordine în organizația noastră de partid ori să se distrame toată organizația !

În tot cazul ar fi de dorit ca „cei competenți“ înainte de convocarea conferinței naționale să publice în toată extensiunea programul-proiect împreună cu motivările aduse în sprijinirea lui.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuprinsul.

	Pag.
1. Situația actuală a partidului național român . . .	5
2. Cum să înțelege la noi politica reală?	14
3. Activitate parlamentară	23
4. Revisuirea programului din 1881	47

